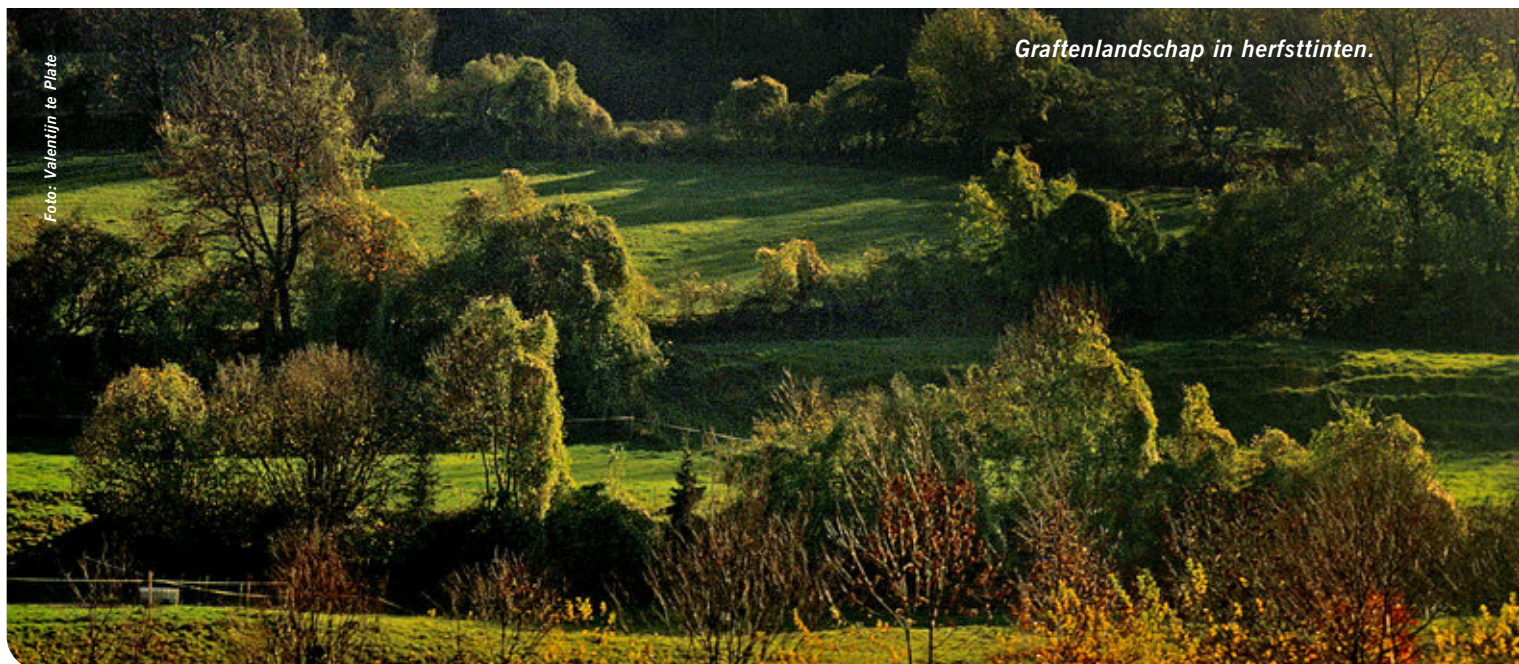

VNC presenteert onderzoek naar de staat van Zuid-Limburgse graften

Het Zuid-Limburgse landschap staat bekend om zijn terrassen – de horizontale afvlakkingen op de hellingen. Graften zijn de steile randen van deze terrassen. Van oudsher zijn deze graften begroeid, idealiter met houtige gewassen. Goed beheerde graften zorgen voor veel biodiversiteit en zijn een belangrijk verbindend element voor veel planten en dieren. Reden genoeg voor de VNC een omvangrijk onderzoek te doen naar hoe ze er in Zuid-Limburg voor staan.

U kunt het onderzoeksrapport naar de staat van de graften downloaden op onze website.

Recent presenteerde de VNC een omvangrijk onderzoek naar de staat van de graften in Zuid-Limburg. Het zijn namelijk belangrijke landschapselementen. Naast bovenstaande effecten, hebben graften een zeer belangrijke functie in het tegengaan van overstromingen: doordat ze het afstromen van grond voorkomen, werken ze erosieremmend, een cruciale eigenschap in het vaak door overstromingen geteisterde Zuid-Limburg. Ook leggen de graften met hun landschapselementen stikstof en CO₂ vast.

Over het onderzoek later meer. Eerst een stap terug in de tijd, naar de oorsprong van de graften.

De geschiedenis van de graften

In vroeger tijden waren alle mensen jager en verzamelaar. Later schakelden ze over op landbouw als hoofdbron voor het dagelijks voedsel: iedereen werd boer. Ze gingen dieren uit de vrije natuur domesticeren en wilde gewassen (grassen en granen, appels, peren, pruimen en kersen) veredelen. Zo was er al snel veel eten. De bevolking groeide, waardoor er ruimte kwam voor specialisatie. Door de groeiende vraag naar gereedschap kwamen er smederijen, meubelmakers en dakenleggers, metselaars, timmermannen enzovoort.

VERENIGING NEDERLANDS
CULTUURLANDSCHAP

Foto: Valentijn te Plate

De zeer vruchtbare löss is erg erosiegevoelig.

De bevolking groeide door (ofschoon ze af en toe ook afnam door uitbraken van de pest). Langzaamaan werden ook de gronden die zich niet tot slecht leenden voor de landbouw in cultuur gebracht, zoals zure veenmoerassen, arme duingrond, te schrale zandgronden en te steile hellingen.

De laatste, en dan vooral in Zuid-Limburg en op stuwwalhellingen, werden voor het eerst met behulp van ossen- en paardenkracht omgeploegd. Waarschijnlijk stroomde de vers geploegde aarde omlaag na de eerste de beste hoosbui. Met name de zeer vruchtbare löss, die op sommige stuwallen en in Zuid-Limburgse dalen en plateaus veel aanwezig is, is zeer erosiegevoelig. De boeren in deze landstreken zagen niet met lede ogen aan hoe hun akkers weg erodeerden, ze verzonnen er iets op.

Terrassen

Ze vlochten van wilgentenen en hazelaarstaken goed in de grond verankerde vlechtwerken die bij regen de modderstromen moesten stoppen. Wellicht plantten ze ook levende struiken aan, of anders groeiden die wel uit de zaden die door de wind en door vogelpoep in het vlechtwerk op de grond terecht kwamen. Deze vlechtwerken plaatste men haaks op de helling evenwijdig aan elkaar (achter elkaar). Zo ontstonden in de eeuwen die daarop volgden vanzelf de terrassen, of graften zoals ze in Zuid-Limburg genoemd worden. Een reus zou deze 'trede' als het ware kunnen gebruiken om gemakkelijk de hellingen te beklimmen of af te dalen.

De graften raakten door de eeuwen ook rijkelijk begroeid en werden de woonoorden en doortrekroutes voor veel dieren. Graften herbergen alles wat ook voor kan komen aan een bosrand met een mooi ontwikkelde zoom. Graften hebben bovendien een streepje voor, althans voordat kunstmest en te veel drijfmest in gebruik kwamen. Doordat graften op steile hellingen liggen, spoelt de strooisellaag van bladeren en takjes namelijk als vanzelf omlaag. Hierdoor zijn de hellingen vaak verschraald of in het verleden zo steil geërodeerd dat ze tot op het kalksteen (mergel) zijn geraakt en daardoor een nog betere voedselbodem zijn voor soorten die gedijen bij arme grond of kalk.

Foto's: Valentijn te Plate

Hazelmuisen (hierboven), vroedmeesterpadjes, geelbuikvuurpadden (helemaal boven), dassen: een veelheid aan diersoorten gedijt uitstekend in een graftenlandschap.

Lagen de graften vroeger tussen akkers, tegenwoordig liggen ze vaak te midden van boomgaarden en weilanden. Sinds men met kunstmest en met grote machines werkt, worden de slecht bereikbare hellingen niet meer voor de akkerbouw gebruikt. Op de akkerplateaus liggen de graften nog wel tussen de akkers, maar daar worden ze stukje bij beetje weg geploegd of lijden ze onder de zeer weelderige begroeiing van stikstofminnende soorten als vlier, brandnetel en braam.

Een vóór-en-na-situatie van een graftenstelsel. Boven de huidige, kale situatie. Beneden hoe wij het graag zouden zien.

Graften die geen last hebben van een teveel aan mest herbergen, zowel kaal als begroeid, een rijkdom aan flora en fauna. Wilde appel, pruim en mispels, haagbeuken en essen, eiken en lindes staan, vaak geknot, stevig met hun wortels in de graften, tussen wilde kriek, meidoorn en sleedoorn. Er komen hazelworm en hazelmuis in voor en in de buurt van poelen ook vroedmeesterpadjes en geelbuikvuurpadden. Dassen graven er burchten in uit. Boom- en steenmarters gebruiken weer de uitgestrekte gangen van de das, die dwars door de mergel heen gegraven zijn. Daarvan profiteren ook vossen, konijnen en de in Zuid-Limburg teruggekeerde wilde kat.

Kortom: een veelheid aan planten- en diersoorten gedijt bij een goed onderhouden graftenlandschap. Maar hoe is het eigenlijk met de Zuid-Limburgse graften gesteld?

Onderzoek naar de staat van de graften

Op donderdag 23 juni 2022 presenteerde de VNC een uitgebreid onderzoek naar de staat van de graften in Zuid-Limburg.

Hoewel graften onmisbare onderdelen zijn van het Zuid-Limburgse heuvelland en karakteristiek voor de cultuur- en landschapsgeschiedenis van het gebied, is sinds de jaren veertig van de vorige eeuw naar schatting de helft van alle graften geruimd, veelal omdat ze bij ruilverkaveling en schaalvergroting als sta-in-de-weg werden gezien.

VNC-directeur Jaap Dirkmaat overhandigt het graftenrapport aan Geert Gabriëls, Limburgs gedeputeerde voor Natuur, Milieu en Erfgoed.

Foto: Gerliah Sengers

Foto: Jordi van Oord

Deze graft is gerooid en doodgespoten.

Foto: Valentijn de Plate

Mooie en goed beheerde graften.

Om na te gaan hoe het gesteld is met de nog resterende graften heeft de VNC een omvangrijke inventarisatie uitgevoerd over een steekproef van 352 graften. Hiervoor werkten wij samen met het Waterschap Limburg, het agrarisch collectief Natuurrijk Limburg, de Bond Heemschut Limburg en Staatsbosbeheer. De resultaten van het onderzoek waren bedroevend: minder dan een kwart van de graften verkeert in een goede staat van instandhouding en wordt momenteel niet bedreigd. Ook is een aanzienlijk deel van de graften geïsoleerd geraakt, waardoor de netwerkfunctie van hun landschapselementen verloren is gegaan.

Daarnaast is het op veel graften slecht gesteld met de begroeiing. Zo zijn veel graften ofwel kaal door het verdwijnen van begroeiing, of juist overwoekerd door stikstofminnende planten zoals brandnetels en bramen. Ook vindt bij bijna de helft van de graften achterstallig onderhoud plaats, is er geregeld vertrapping door vee en worden op enkele graften pesticiden gebruikt. Uit al deze bevindingen is te concluderen dat het graftenlandschap zwaar onder druk staat.

De VNC staat dan ook een grootscheeps herstel van de Zuid-Limburgse graften voor. Dat was ook de boodschap waarmee wij het onderzoek presenteerden. Om het graftenlandschap te herstellen zijn betere bescherming en handhaving nodig. Ook dienen achterstallig onderhoud en beheer weggewerkt te worden en dient de kwaliteit van de resterende graften te verbeteren.

Tot slot dienen nieuwe graften te worden aangelegd en bijna verdwenen graften te worden hersteld. Al met al zou de VNC graag vijftig graften per jaar hersteld zien worden.

Naar aanleiding van de presentatie is op voorstel van de VNC een graftenberaad ingesteld, waaraan de provincie Limburg leiding zal geven. Binnen het beraad moeten concrete afspraken worden gemaakt over herstel en bescherming van de graften en is er nauw toezicht op de gemaakte vorderingen.

Bij het beraad worden verschillende partijen betrokken, waaronder uiteraard wijzelf. We houden u op de hoogte van de voortgang.

Groen maatpak in de uitverkoop

Recent promoveerde Henk van Blerck op het 'groene maatpak', waarmee hij de ruilverkavelingslandschappen bedoelt die na de Tweede Wereldoorlog in vrijwel heel Nederland ontstonden.

de grote droogmakerijen hele meren drooggelegd werden en geschikt maakten werden voor landbouwkundig gebruik.

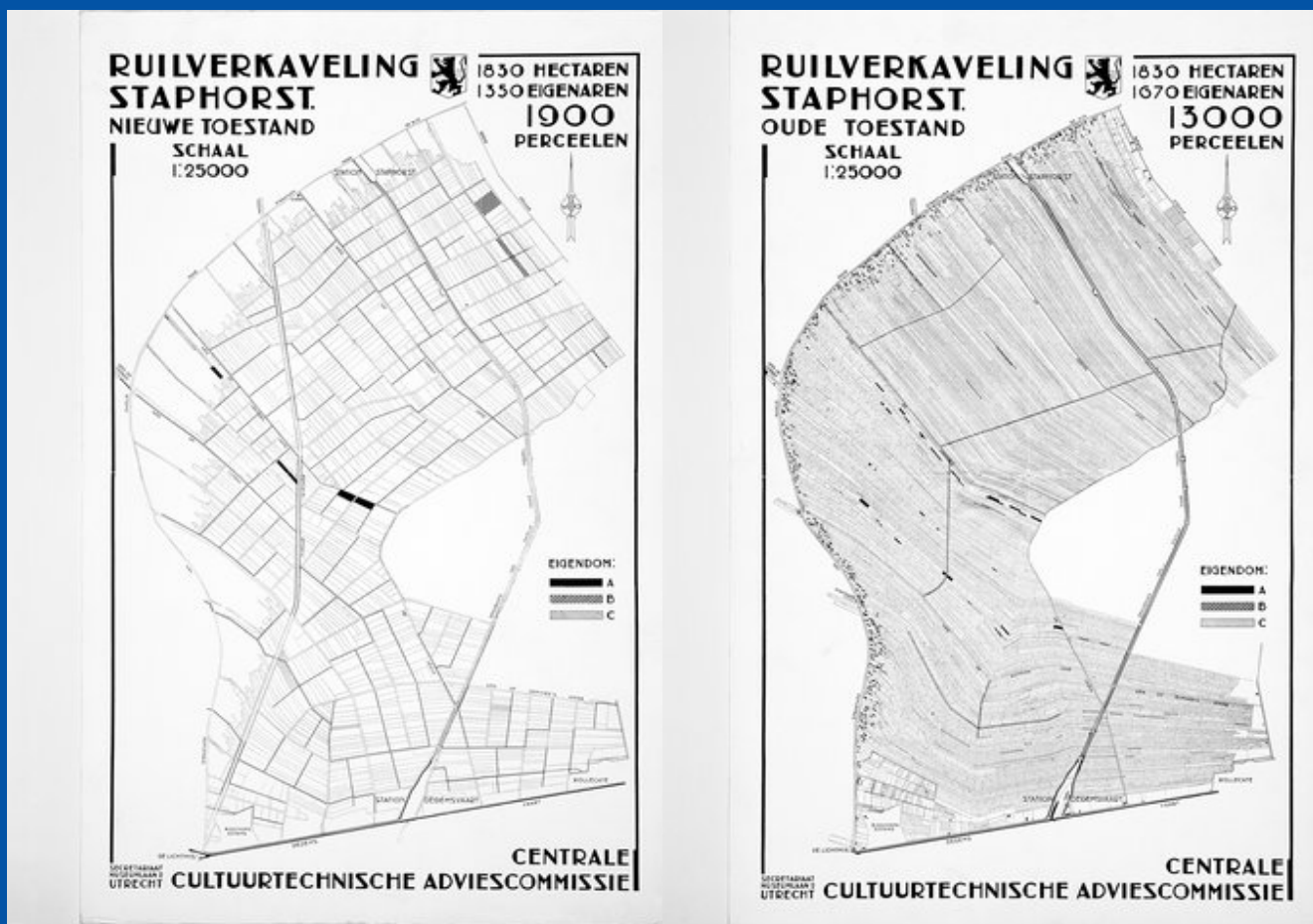
Als je live betrokken bent geweest bij de ruilverkavelingen en wellicht hebt kunnen doorgronden wat de achterliggende gedachten en de gevolgen daarvan voor natuur, geschiedenis en landschap waren, is het lastig de term 'groen maatpak' te plaatsen. Een groen maatpak roept een beeld op van iets wat als gegoten zit en waar je niets meer aan moet doen, omdat het al groen en op maat gesneden is. Je hoeft het alleen nog maar met trots te dragen.

Ik blijf maar even in deze metafoor. Ons landschap, dat doorgaans op organische wijze laagje voor laagje werd opgebouwd, was veroverd op de wildernis. De kap van wouden, de drooglegging van moerassen gebeurde aanvankelijk met noeste handenarbeid. Geen machines,

alleen mensen-, paarden- en ossenkracht. Bomen werden gekapt en de wortelstronken met kluit werden door trekpaarden uitgetrokken. De zorgvuldig veroverde stukjes grond werden vanzelfsprekend degelijk afgegreppeld, drooggehouden, omweld of omhaagd. Organisch handelen waarbij, naast de beken en rivieren, nu ook de wegen, wallen, dijkes en sloten, kades en hagen door het land slingerden. Een ongelooflijk labyrint van landschapselementen ontstond zo, in een proces dat eeuwen in beslag nam. Aan de basis lag ook geen groots allesomvattend plan of wet. Dit veranderde pas toen de boerenmarkeverdeling plaatsvond en graven en bisschoppen veenontginningen ter hand namen. En zeker toen door

Vanuit de natuur geredeneerd was de eerste grote aderlating het verdwijnen van de oernatuur, ongetemd en onge-rept, een proces dat reeds circa acht-duizend jaar geleden begon. De tweede grote aderlating was de ruilverkaveling: alle aanknopingspunten voor flora en fauna die de eerste klap hadden weten te doorstaan, verdwenen nu in minder dan een halve eeuw. De laatste strohalm – het rijkgeschakeerde, niet chemisch behandelde landschap – ging verloren. Voor de meeste soorten betekende dit het einde of een kwijnend bestaan in door landschapsarchitecten en ecologen bedachte elementen en reservaten, die door de ruilverkaveling werden gerealiseerd of ingesteld. Landschapsarchitecten en een natuur-

De ruilverkaveling van Staphorst: alleen hier al verdween een lengte van Amsterdam tot Teheran aan elzenhagen.

wetenschappelijke commissie van de natuurbeschermingsraad deden wat ze konden om totale kaalslag te voorkomen, maar het hele systeem van de ruilverkaveling stond bol van perverse prikkels. Zo waren eerdere pogingen tot ruilverkaveling te komen door een meerderheid van de boeren afgestemd. Veel boeren vreesden het eind van de ruilverkaveling niet te zullen halen en aan de betaling van ruilverkavelingslasten ten onder te gaan. Een nieuwe ruilverkavelingswet maakte daarom een einde aan de meerderheid van stemmen. Het ging voortaan om de meerderheid van grond. Alle rijks- en provinciale diensten met hun gronden stemden vóór; natuurorganisaties, particuliere grondbezitters en de grotere boerenbedrijven werd de worst van meer bezit, zoals afronding van hun landgoederen en reservaten, voorgehouden; en de grote boeren zouden groter groeien. Er zat ook zeker een sanering van het aantal boerenbedrijven achter.

Taxateurs kwamen de waarden van de door boeren ingebrachte percelen landbouwkundig taxeren. Vooraf had menig boer drassige plekken al gedraineerd, bomen en hagen gerooid en kuilen en bulten gladgestreken. Dat proces werd bij de landschaps- en natuurbeschermers de 'ruilverkaveling vóór de ruilverkaveling' genoemd. Deden boeren dat niet, dan kregen ze later ook percelen toebedeeld die natuurlijke of landschappelijke handicaps hadden. De ecologen verzamelden waardevolle groeiplaatsen van zeldzaam geworden planten, de landschapsarchitect probeerde die plekken te redden en/of oude bomenlanen of wallen ergens te bewaren. Soms kozen ze eieren voor hun geld door genoeg te nemen met een landschapsreservaat om liever een exemplarisch gebied te sparen in plaats van versnipperde restjes.

In feite had de landmeter de meeste macht over het proces. De werkelijke reden voor ruilverkaveling was niet nooit meer honger; de hongerwinter was niet veroorzaakt door slechte productie en levering door boeren, maar door het confisqueren van veel voedsel door de

Foto: Valentijn te Plate

Ruim 225.000 kilometer aan landschapselementen is sinds 1900 weggevaagd.

bezetter voor de eigen frontsoldaten. De aanleiding voor de ruilverkaveling lag in de crisisjaren, waarbij de regering op zoek was naar werkgelegenheidsprojecten zoals de aanleg van kanalen en grondstoffenwinning en landbouwstructuurverbetering. Het ultieme voorbeeld om de noodzaak te onderbouwen is Staphorst. Door overerving waren daar, maar ook overal elders in het land, de percelen van een eigenaar zeer versnipperd en alleen over andermans land bereikbaar. De ontwatering was ook een probleem door gebrek aan sloten en overal kronkelende beekjes. Veel grond ging verloren aan ontsluitingswegen, van de openbare weg naar de verspreid liggende landerijen. De landmeter begon aan de schier onmogelijke opdracht al die verspreid liggende eigenaren op één plak te leggen met in het midden de boerderij of een nieuwe nog te bouwen ruilverkavelingsboerderij. De zo geconcentreerde eigendommen moesten deugdelijk worden opgeleverd in het plan van toedeling. Met het oog hierop werd er geëgaliseerd, werden er ruilverkavelingssloten aangelegd en werden beken genormaliseerd; een lot dat vrijwel alle beken in Nederland trof. De ruilverkavelingswegen maakten alles strak en functioneel.

Het was welhaast een wonder als ergens een nieuwe kavelgrens exact op de vroegere perceelgrens kwam te liggen waardoor een haag, oude knotboom of slootje met orchideeën erlangs gespaard

kon blijven. Ik verbood mijzelf om tijdens de zogeheten 'kavelaanvaardingswerken' zo'n ruilverkavelingsgebied te bezoeken. Dat was de tijd van vergraving en rechte trekken, maar vooral van het rooien en het op brandstapels gooien van alles wat het landschap gezicht en streekeigenheid had gegeven. Ontheemde heggenmussen en geelgorzen, merels en winterkoninkjes vlogen in paniek rond de, op paasvuur lijkende, brandstapels. Tot deze vlamvatten en de vogels het luchtruim kozen naar het grote niets.

Bij de landschapsarchitecten, de natuurvertegenwoordigers in de ruilverkavelingscommissies en de ecologen van de natuurwetenschappelijke commissie – ik proefde alom diepe frustratie en een gevoel van medeplichtigheid, maar het alternatief zonder hen zou erger uitpakken. Veelal verzuchtten de landschapsarchitecten dat ze er eigenlijk alleen maar bijgehaald werden als er na al het passen en meten stukjes functioneloos leken over te blijven, de 'overhoekjes'. Zelfs wat ze wisten te redden of aanlegden, werd toebedeeld aan boeren die er na de ruilverkaveling wel weg mee wisten.

Het 'groene maatpak' dat zij zelf nooit als naam voor hun bitter bevochten groene elementen zouden kiezen, is voor een aanzienlijk deel te koop. Want behalve aan boeren werd een niet onaanzienlijk deel van deze ruilverkave-

lingselementen toebedeeld aan Staatsbosbeheer en gemeentes. De gemeentes kregen vooral wegbeplanting en dorpsaankleding, Staatsbosbeheer kreeg de bosjes, singels, heggen en wallen, omdat men hoopte dat ze daar veilig zouden zijn. Eerst door staatssecretaris Bleker, toen door staatssecretaris Dijksema en nu worden zonder verplichting de meeste elementen uit het 'groene maatpak' te koop gezet.

Boeren bieden ook op deze groene elementen, om zo zonder een struik te planten te voldoen aan vergroeningsmaatregelen van Brussel of om ze geleidelijk te doen laten verdwijnen. Er komen MTB-routes doorheen, stacaravans in, of schietbanen, jachthutten en wat niet meer. Je zou denken dat de mensen die het maatpak roemen nu massaal op de bres staan. Het ontbreken van een consequent groen maatpak in ruilverkavelingen heeft het grote uitsterven bevordert en de Ecologische Hoofdstructuur met zijn vele ecologische verbindingss-

zones nodig gemaakt, omdat die in ruilverkavelingen werden doorgeknipt. Het zal straks toch niet zo ver komen dat het groene maatpak als argument zal worden gebruikt tegen de broodnodige landschappelijke verbetering?

Ruim 225.000 kilometer aan landschapselementen is sinds 1900 weggevaagd, waarvan het grootste deel tijdens de ruilverkaveling. Alle levende have die daarin huisde, verdween daarmee; van hazelmuizen, boomkikkers en roodborsttapuiten tot ortolanen en geelgorzen, nachtegalen en hermelijnen, wezels en salamanders en onschatbaar veel insecten en slakken, kruiden, struiken en bomen. Allemaal nog oorspronkelijk materiaal, vaak uit de ontgonnen wildernis. Miljarden dieren en planten die uitgestorven zijn of in lage dichtheden wegwijnen in te kleine, ongebufferde reservaten.

En dan het beeld dat vroegere natuurbeschermers de ruilverkaveling als

natuur- en landschapsbedreiging zouden hebben gezien en dat sommigen die mening nog steeds zouden hebben. Dat dat wellicht komt doordat dat soort mensen verticaal (op luchtfoto's en kaarten) naar het landschap kijken, waardoor pijnlijk duidelijk wordt wat er verwoest is. Dat beeld, als je jezelf zou willen bedonderen, ziet er natuurlijk heel anders uit als je horizontaal op ooghoogte een landschap in zou kijken. Dan zie je inderdaad niet dat achter de laatste houtwal niks meer ligt.

Ik zou zeggen: kijk door de ogen van een vlinder, een hommelt, een egel of een pad naar het landschap: dan zakt de moed je in de schoenen.

Jaap Dirkmaat
Directeur

De hazelworm

Hazelwormen zijn geen wormen en geen slangen. Ze kronkelen wel en hebben ook zo'n snel gespleten tongetje net als een slang, maar toch zijn het geen slangen. Evenmin is de hazelworm een worm en ook met de hazelaar heeft hij weinig van doen.

Gekroonde slang

Een hagedis, dat is ie wel, en net als andere hagedissen kan hij in uiterste nood dus zijn staart doen loslaten. Wat natuurlijk alleen helpt als de staart, en niet de kop, in de bek van een roofvogel of roofdier zit. Zo'n staart groeit dan weer aan, ook al wordt het vaak niet meer wat het geweest is.

Er zijn nogal wat dieren die zullen proberen een hazelworm te verorberen, van egels, dassen, vossen, slangen, arenden en buizerds tot wespeneieren aan toe. Als de hazelworm nog jong en klein is, wordt ie ook nog gepakt door spitsmuizen, bunzings en zelfs fazanten.

Maar de mens, zeker vroeger, spant de kroon in zijn verraderlijke gedrag jegens de hazelworm. Wie een hazelworm verorbert, zou vogelgeluiden kunnen verstaan. Een jager die er een at, schoot vervolgens feilloos zijn jachtbuit dood.

De jeugd op het platteland ving de vermeende gifslangen en sloeg ze half dood, om ze vervolgens op de rails of een karrespoor te leggen en te zien hoe het gif bij overrijden in het rond spatte. Dat deden ze om onbegrijpelijke redenen meestal iedere zomerse zondag. Het begraven van ribben en de huid van hazelwormen zou het gewas op de akkers beschermen tegen vraat en hagel.

Door het vangen en tot zich nemen van een hazelworm kon men onzichtbaar worden, onkwetsbaar en verlost van boze geesten. Dat vangen was nog niet zo eenvoudig. Men moest op zoek gaan naar een maretak die in een hazelaar groeit, en zeg nu zelf, dat is werkelijk een zeldzaamheid. En let wel: dan ook nog een die minstens 35 jaar oud was en gaatjes in de bladeren had, veroorzaakt door de hazelworm zelf.

Na het uitspreken van een bezwering moest men de hagedis nog uitgraven en bestrooien met bladeren van de bijvoet, waarna het dier weerloos werd en passief het ellendige vervolg onderging.

De hazelworm werd volgens volksgeloof beschouwd als een slang waarvan God de ogen had uitgestoken met het puntig uiteinde van een mattenbies. Deze mocht je, let wel, vervolgens niet gebruiken als tandenstoker. Maar op (christelijke) feestdagen droeg hij desalniettemin een kroon. Hoe de baarlijke onzin bij elkaar bedacht, ooit werd geloofd, mag de Here weten.

Jonge hazelwormen zijn bij hun geboorte 7-10 cm lang en bezitten een typisch kleurpatroon: ze zijn feller van kleur, meer goudkleurig met zeer donkere flanken en buik.

Onder: hazelwormen kunnen tot wel 40 cm lang worden. Vaak wordt hij ten onrechte voor een slang aangezien. Hoe zie je het verschil? Slangen kunnen bijvoorbeeld hun ogen niet sluiten. Hagedissen - dus ook de hazelworm - kunnen dit wel. Een slang kan ook zijn staart niet afwerpen bij gevaar, een hazelworm wel. Die staart is ook lang; ongeveer de helft van de lichaamslengte. Slangen hebben een korte staart. En als een hazelworm zich voortbeweegt zie je ook dat het lichaam veel stijver is dan dat van een slang.

Fatale zonanbidder

Hazelwormen zelf zijn doorgaans de zachtaardigheid zelve. Natuurlijk moeten ze ook eten, om gegeten te worden. Ze hebben het voorzien op wormen en slakken. En wellicht ook op duizendpoten, terwijl de hazelworm zelf het zonder poten moet stellen.

Tegenwoordig heeft de hazelworm vooral veel te stellen met het verkeer, van auto's tot mountainbikes. Vooral vrouwtjes, die de jongen bij zich dragen tot de geboorte, zijn het kwetsbaarst omdat ze zich graag warmen op zon-beschenen plekken, waar de warmte tot in de bodem of het asfalt is doorgedrongen. Hoe meer versnipperd het leefgebied is, hoe meer dodelijke slachtoffers er onder de hazelwormen vallen. En één dood wijfje telt maar liefst voor twintig, omdat ze hoogstwaarschijnlijk zwanger was.

Schubben bieden geen houvast

Wonend onder houtstapels, boomstronken en in muizengangen kruipen hazelwormen dieper de grond in wanneer de winter komt. Voor de nog maar kleine

hazelwormen zijn muizengangen – en dan vooral die van spitsmuizen – niet pluis. Spitsmuizen lusten kleine kronkelende hazelwormen, maar ze houden ook van mieren. Daarom zoekt de hazelworm mieren-nesten uit als schuil- en overwinteringsplek, omdat ze dezelfde vijand moeten vrezen. Alleen zijn mieren met hun honderden, zo niet duizenden.

Zo helpen de mieren de spitsmuizen van de hazelwormenhuid af te houden, terwijl ze zelf niet talen naar het hagedissenlijf: dit geschubde lijf biedt geen houvast aan mierenkaken en is ongevoelig voor mierenzuur.

Lonkende heggen, wallen en graften

Hazelwormen sponnen garen bij het oude rijke cultuurlandschap, met hagen en houtwallen, graften en hakhoutbossen op rivierduinen met heidevelden. Ook in Zuid-Limburg komt de hazelworm verspreid voor. Graften zijn de verbindingswegen waarlangs de soort zich verplaatst, maar hij woont er ook in. Niet zelden komt er een te voorschijn tijdens een opknapbeurt van een graft. Ze bewonen ruimtes onder stronken en hopen van muizen en mollen. De smalle lijnvormige elementen hebben als bijkomend voordeel dat je als hazelworm nooit ver de dekking uit hoeft te gaan om je lekker op te warmen in de zon.

ALV & Gouden Zwaluw

Op zaterdag 18 juni jongstleden vond de jaarlijkse **Algemene Ledenvergadering van de VNC** plaats. Aansluitend aan de ALV werd de **Gouden Zwaluw 2022** uitgereikt.

ALV

Voor het eerst in drie jaar tijd vond de Algemene Ledenvergadering van de VNC weer 'fysiek' plaats en niet online. Ditmaal in de historische muziekzaal van Huis Wylerberg, het bijna 100 jaar oude monumentale pand waar de VNC haar kantoor houdt. Voorzitter Henk van den Berg leidde de vergadering nadat VNC-directeur Jaap Dirkmaat het publiek had begeesterd met een mooie presentatie over wat de vereniging het afgelopen jaar zoal heeft gedaan en bereikt. Het was een geslaagde ochtend, dankzij een enthousiaste groep betrokken leden die goede vragen stelden. De VNC dankt alle leden die aanwezig waren en heet u graag volgend jaar weer welkom.

Uitreiking Gouden Zwaluw 2022

Aansluitend aan de ledenvergadering werd de Gouden Zwaluw 2022 uitgereikt. De VNC reikt deze waarderingsprijs ieder jaar uit aan personen of organisaties die iets bijzonders hebben betekend voor natuur in het stedelijk gebied. De afgelopen twee jaar ging de uitreiking helaas niet door, maar dit jaar kon de feestelijke aangelegenheid gelukkig weer wel plaatsvinden.

Ook Huis Wylerberg en de tentoonstelling bezoeken?

Het Landschapmuseum, waar de tentoonstelling onderdeel van uitmaakt, is nog tot en met oktober 2022 geopend, iedere woensdag en zondag van 10.00 tot 17.00 uur.

Vanaf 1 november 2022 is het Landschapmuseum in Beek-ubbbergen weer gesloten voor de winterperiode. We hopen u vanaf 1 april 2023 weer te verwelkomen. Kijk ook op www.landschapmuseum.nl en 100jaarwylerberg.nl.

Wij worden gesteund door

De volgende drie projecten wonnen dit jaar de Gouden Zwaluw:

■ Het project **Guerrilla Gardeners**

Voor het niet langer afwachten tot het bovengestelde gezag het licht ziet, maar zelf ingrijpen voor een beter, groener, koeler leefklimaat.

■ **Ecologische basisschool De Verwondering (Almere)**

Voor het in contact brengen van toekomstige generaties met de natuur ter mateloze verwondering.

■ **Dorpstuin Rozenburg**

Voor het te midden van de hardheid van industrie realiseren van een groene oase van rust, waar de bewoners van Rozenburg de vruchten van plukken.

Naast de bronsgouden beeltenis van de gierzwaluw en de oorkonde ontving iedere winnaar ook een exemplaar van het boek *Natuur in de straat*, een inspirerend boek boordevol tips voor vergroening van de stedelijke woonomgeving. De middag werd afgesloten met een rondleiding door Huis Wylerberg, waar onlangs een tentoonstelling is geopend ter gelegenheid van het aankomend honderdjarig bestaan van het huis.

Herfstactie

Over enkele dagen ontvangt u post over de herfstactie 2022. In deze *Landschappelijk* kunt u lezen over het onderzoek dat wij hebben gedaan naar de graften in Zuid-Limburg. Daaruit blijkt dat het slecht is gesteld met deze karakteristieke terrasranden, die onlosmakelijk verbonden zijn met het Zuid-Limburgse heuvellandschap. De komende periode is er nog veel werk te verzetten in dit project: bescherming, onderhoud en nieuwe aanleg van graften. We vragen u ditmaal om een bijdrage om dit werk mede mogelijk te maken.